

Nr 244.

Av herr andre vice talmannen **Carlström m. fl.**, *angående en allsidig utredning om landsbygdens befolkningsfråga m. m.*

Ett samhälleligt spörsmål, som sedan många år tillbaka tilldragit sig stor uppmärksamhet, är landsbygdens avfolkning. Just nu synes denna fråga på ett alldeles särskilt sätt sysselsätta sinnena och diskussionen om densamma har tagit ny fart. Från skilda håll är man överens om att den alltjämt fortgående strömmen av landsbygdens ungdom till städerna och samhällena är en företeelse, som om den ohämmat fortsätter kan bli vådlig för landsbygdskommunernas ekonomiska och kulturella liv och medföra en icke önskvärd förskjutning i folkfamiljen från den vidsträckta landsbygden till städer och samhällen.

Framträdande olägenheter med denna utveckling är *för landsbygdens del* de allt större svårigheterna att få arbetskraft för jordbrukets behov och att få de unga männen och kvinnorna att taga upp sina fäders yrke, när far och mor bli gamla och urståndsatta att längre sköta om torvan, och *för städernas och samhällenas del*, att anpassningsproblemen i fråga om bostadsförsörjning och annat bli svåra att bemästra. Statsmakterna få i det senare fallet träda hjälpende emellan för att i städerna bereda plats även åt människor, som man från allmän synpunkt helst velat ha kvar på landsbygden.

Härtill komma givetvis biverkningar av mångahanda slag: förlusten av en stor del av den mest begåvade landsbygdens ungdomen och olusten bland den allt glesare befolkningen, som blir kvar i bygden. Lokala organisationer av olika slag, religiösa, ideella och politiska, förlora genom denna folkomflyttning ofta de unga män och kvinnor, som varit mest skickade att fullfölja verksamheten. Resultatet blir, att det kulturella livets förutsättningar på landsbygden försämras. Även den kommunala styrelsen försvåras av otillräckliga ekonomiska resurser och personliga krafter. En särskilt allvarlig sida av denna omflyttning är att den i högre grad gäller kvinnorna än männen. Det relativa antalet kvinnor ökar mer och mer i städerna och avtager i samma grad på landsbygden. Denna de unga kvinnornas tendens att söka sig till städer och samhällen beror säkerligen till icke ringa del på landsbygdens för kvinnorna för närvarande sämre arbetsförhållanden. Jordbrukarhustrurna ha av denna anledning och på grund av svårigheter att få hembiträde till hjälp i arbetet en arbetsbörda, som hotar att bryta ned dem. Denna ojämna könsproportion måste i hög grad försvåra en naturlig hembildning. För sådana bondejordbruk, där en eller ett par manliga arbetare i husbondens kost äro behövliga, göra sig likartade tendenser gällande vad den manliga arbetskraften beträffar. Bland jordbrukare av denna kategori

händer det numera ej sällan att man säljer gården och söker sig till någon annan sysselsättning, därför att man finner arbetskraftsfrågan olöslig.

Då vi nu härmed finna oss böra upptaga denna fråga till ytterligare diskussion, vilja vi understryka vad som för övrigt framgår av vad som redan anförts, att vi med landsbygdens avfolkning icke avse landsbygden i dess vidsträcktare begrepp — allt som ligger utanför städernas råmärken — utan den landsbygd, som representeras av jordbruks- och skogsbygderna, och sålunda icke de även på landsbygden förekommande mindre befolkningscentra av skilda slag. Dessa senare kunna i många fall vara ett kraftigt stöd åt den omgivande jordbruks- och skogsbygden och bidraga till bevarande av folket inom kommunerna. I synnerhet där hem- eller småindustri funnit fotfäste har det visat sig att befolkningsciffrorna hållit sig ganska väl uppe och förutsättningarna för en lösning av hela bygdens ekonomiska och kulturella problem blivit gynnsammare.

Vi vilja villigt erkänna de stora svårigheter, som möta vid ett försök att på ett verksamt sätt angripa ovannämnda stora problemkomplex. För det första är ju nämligen detta i hög grad avhängigt av den utveckling, som under senast förflutna halvsekel försiggått här i landet genom den ständigt pågående industrialiseringen. Och för det andra har jordbruksnäringen under samma tidrymd, trots dess minskade befolkning, kunnat uppehålla och utöka produktionen i sådan grad, att det knappast hittills varit anledning att ur folkförsörjningssynpunkt begära mera. Då det gäller småbruket är man av jordbruksekonomiska skäl nödsakad att i viss utsträckning söka åstadkomma en rationalisering genom sammanslagning av icke bäriga småbruk. Detta kan leda till ytterligare minskning av befolkningen i jordbrukskommunerna.

I båda fallen — såväl i fråga om industrien som jordbruket — kan man framhålla, att förändringar av denna art i och för sig äro naturliga och riktiga, i varje fall ur rent ekonomisk synpunkt. Som ovan visats har emellertid folköverflyttningen från landsbygden erhållit en sådan karaktär och omfattning, att den måste väcka allvarliga betänkligheter.

Något enkelt medel mot ovannämnda skadeverkningar finns säkert ej. Det föreliggande spørsmålet kan i själva verket betraktas som en sammanfattning av alla landsbygdens ekonomiska och sociala problem, betraktade ur en viss synvinkel. I första rummet måste de förhållanden, varunder jordbruksbefolkningen lever och arbetar, bli avgörande. Den av statsmakterna under det senaste årtiondet förda jordbrukspolitiken har vilat på ett erkännande, att en förbättring jämfört med andra befolkningsgrupper är berättigad och önskvärd. Vi skola icke här upptaga frågan om prispolitiken på jordbrukets produkter till behandling, eftersom man numera på skilda håll tycks vara i princip överens om, att jordbrukets utövare måste tillerkännas likvärdiga inkomstförhållanden med andra jämförbara folkgrupper. Folkpartiet framförde detta krav i motioner vid 1943 års riksdag och stödde reservationslöst jordbruksutskottets uttalande på denna punkt. Vi vilja därför i detta sammanhang endast understryka, att denna princip för-

verkligande är en grundförutsättning för att övriga åtgärder skola kunna lyckas.

I de förra året väckta motionerna, I: 143 och II: 206, framhölls vidare betydelsen av att det mindre jordbruket blev föremål för statsmakternas särskilda stöd. Att detta är av avgörande betydelse om man vill motverka landsbygdens avfolkning framgår av följande siffror från 1940 års folkräkning:

Tabell 1. Jordbruksbefolkningen inom olika storleksgrupper av jordbruk samt de inom jordbrukets binärningar sysselsatta vid slutet av år 1940.
Siffrorna i tusental.

	Hela folk- mängden	Egentliga yrkes- utövare	Medhjäl- pande familje- med- lemmar	Hus- mödrar	Barn under 15 år	Övriga familje- med- lemmar
Tusental personer med sysselsätt- ning i:						
A. Jordbruk och boskapsskötsel ..	1 598·8	545·6	203·0	315·3	409·5	125·4
Större jordb. (minst 50 ha åker)	165·3	62·5	4·8	35·8	53·2	9·1
Medelstora jordbr. (10—50 ha åker).....	493·0	167·8	79·3	91·8	116·1	37·9
Småbruk (2—10 ha åker)	748·5	233·9	106·9	149·5	192·9	65·2
Jordbr.-lägenheter (< 2 ha åker)	109·6	40·7	8·7	21·6	29·1	9·5
Trädgårdsskötsel	47·1	22·7	2·1	10·2	10·2	1·9
Övrig jordbruksverksamhet	35·3	18·0	1·1	6·4	7·9	1·9
B. Skogsbruk	202·1	100·1	0·1	36·9	53·2	11·8
C. Fiske	33·7	13·1	2·0	7·5	8·6	2·5
D. F. d. yrkesutövare m. fl.	198·2	133·2	—	36·0	11·5	17·4
Jordbruk med binärningar, S:a A—D	2 032·8	792·1	205·1	395·7	482·8	157·1

Av en med jordbruk och boskapsskötsel sysselsatt folkmängd på 1 598 800 personer äro 585 100 personer knutna till brukningsdelar med högst 10 hektar åker. Om man till småbruk och mindre bondgårdar räknar även storleksgrupper med 10—15 hektar åker, så blir resultatet, att över en miljon av den egentliga jordbruksbefolkningen är knuten till småbruk och mindre bondgårdar av olika slag. Det är från denna stora folkgrupp, som behovet av arbetskraft inom jordbruket till övervägande del måste fyllas. Om man skall kunna hindra landsbygdens avfolkning måste därför försörjningsmöjligheterna för landsbygdens småfolk särskilt beaktas, både vad det gäller jordbruket och andra inkomstkällor på landsbygden.

Det finns emellertid många andra frågor, som tillsammans kunna betyda mycket för landsbygdens folk och för vars lösning statsmakterna behöva gripa in på ett mera verksamt sätt än som hittills skett. Sålunda behöva landsbygdens kommunikationer snabbt förstärkas, då fredsförhållanden åter inträda. Av vikt är att nätet av bygdevägar utbygges och att busstrafiken förbättras. Även avlägset liggande byar och gårdar måste på ett nöjaktigt sätt knytas samman med närmaste större bygd. Bostadsbe-

ståndet behöver saneras både för den självägande befolkningen och för tjänstepersonalen. Elektriskt ljus, centralvärme, vatten- och avloppsledningar samt sanitära anordningar äro lika nödvändiga såväl för personlig trivsel som för att underlätta personlig hygien. Köken behöva moderniseras, så att arbetet blir mera intressant och mindre tungt. För lättande av husmödrarnas arbetsbörda är även behovet av tvättstuga trängande.

Vidare behöver landsbygdens kulturella liv utvecklas. Av grundläggande betydelse härför är att den på landsbygden uppväxande ungdomen beredes lika goda utbildningsmöjligheter som ungdomen i städer och samhällen. Bygdegårdar böra skapas, där ungdomen kan samlas för studier och förströelse. Av stor betydelse är även att semesterfrågorna ordnas så att möjlighet till avkoppling och omväxling skapas. Detta gäller inte bara husmödrarna, även om deras semesterproblem är mest angeläget. Det har betydelse för alla och inte minst för ungdomen, att de kunna se fram emot en semester, som kan giva tillfälle till resor och omväxling. Därigenom brytes bygdernas isolering. Det är lättare att uppskatta den egna bygden för den som sett sig omkring i landet. Det torde bli nödvändigt att landsbygdsungdomens reslust och behov på omväxling blir tillgodosett på annat sätt än genom den definitiva flykten från landsbygden.

Av särskilt stor betydelse är också att landsbygdens speciella tillgångar av olika slag uppmärksammas och värderas på ett rätt sätt. Statsmakterna böra därför understödja organisationer och institutioner, som söka stärka befolkningens känsla för en självständig landsbygdskultur.

Utvandring från jordbruket hör djupast sett samman med den tekniska utvecklingen. Företeelsen gör sig också gällande över allt, där modern teknik får påverka och omforma samhällets struktur. Den är såsom redan framhållits till en del ofrånkomlig. Uppenbart är emellertid att vi förr eller senare måste uppnå ett jämviktsläge emellan stad och landsbygd, om inte vårt folk skall gå miste om de värden av olika slag som äro förbundna med att en betydande del därav är knutet till landsbygdens miljö och näringsliv. Trots dagens svårigheter på detta område är det därför i första hand den framtida gestaltningen av förhållandena emellan land och stad som ingiver bekymmer.

Vi äro medvetna om att många olika sidor av ovan omnämnda spørsmål äro föremål för behandling inom olika utredningskommittéer. Vi tro dock det är nödvändigt att nu göra landsbygdens befolkningsfråga och därmed sammanhängande spørsmål till föremål för en grundlig och allsidig utredning, varvid allt tillgängligt material prövas från enhetliga utgångspunkter.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en allsidig utredning om landsbygdens befolkningsfråga och därmed sammanhängande

spörsmål samt att de synpunkter, som ovan anförts, därvid måtte beaktas.

Stockholm i januari 1944.

Oscar Carlström.

Gust. Mosesson.

Rudolf Boman.

Aug. Danielsson.

C.-D. Skagerlund.

R. Barnekow.

And. Stjärne.

O. E. Sandberg.

Pehr A. Johnsson
i Kastanjegården.

Alfr. Nilsson
i Steneberg.

Wald. Svensson.

Oscar Malmborg.

Gottfrid Fröderberg.

Joh. Nilson,
Eskilstuna.

Kerstin Hesselgren.

Carl Björling.

Andreas Nilsson,
Norrlångträsk.

Hanna Rydh Munck af Rosenschöld.